

על אבן

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו (כ"ח, י"א)

שואלים חכמי ישראל: הכיצד ייחכן, שיעקב אבינו יצא לדרך רחוקה כל כך, בלא שנטל עימו פר להניח עליו את ראשו פלילות?

יש המסבירים זאת על-פי המדרש הבא: כשיצא יעקב מבאר שבע, רדף אחריו אֱלִיפָז בן עשיו להרגו במצוות אביו. אמר לו יעקב: טול (=קח) כל מה שיש בידי, ועל-ידי זה תקיים מצוות אביך, שהעני חשוב כמת. נתרצה לו אֱלִיפָז ונטל כל אשר היה ליעקב. למקרה מצער זה מרמו יעקב בתפילתו, ערב הפגישה עם עשיו: "כי במקלי עברתי את הירדן" (ל"ב, י"א) — בשעה שעברתי את הירדן מזרחה, לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו (רש"י, שם).

חכמים אחרונים מסבירים את העובדה, שיעקב יצא לתנן בידיים ריקות, על-פי המשנה הבאה בסוף מסכת פתובות (י"ג, י"א): "הפול מעלין לארץ ישראל, ואין הפול מוציאין". לפי הסבר זה, אמר יעקב אבינו בצאתו מבית אביו: עלי נגזר לרדת לזמן-מה מארץ הקודש לחוץ-לארץ; ואילו המיטלטלין שזכו להיות בקדושת הארץ, אין לי רשות להורידם מקדושתם ולהוציאם מאדמת הארץ ...

* * *

על הפתוב "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" מעיר רש"י: עֲשָׂאן כַּמִּין מְרֻב סָבִיב לראשו ... התחילו מריבות זו עם זו; זאת אומרת: עלי יניח צדיק ראשו! וזאת אומרת: עלי יניח צדיק ראשו! מיד עֲשָׂאן הקדוש-ברוך-הוא אבן אחת; וזהו שנאמר: "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו" (כ"ח, י"ח).

שואל האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור: לאחר שפל האבנים נעשו אבן אחת, מדוע לא רבו ביניהן לאמור: בצד זה יניח הצדיק ראשו? ומשיב האדמו"ר: לאחר שנוצרה אחדות בין האבנים המריבות, שוב לא היתה ביניהן קנאה ושנאה ותחרות ...

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו (כ"ח, י"א)

על פסוק זה מעירים חכמי התוספות: "לפי פשוטו יש לפרש, שלקח אבן אחת מאבני המקום" (חולין צ"א, ע"ב); כי אמר יעקב: חביבה עלי אבן קשה של ארץ ישראל מקרים וכסתות רפים של חוץ-לארץ.

על יסוד זה — מאיר הרמ"א (רבי משה איסרליש) — נוהגים חסידים ואנשי מעשה לשים אבן למראשותיהם פליל חשעה באב, כדוגמת ישראל סבא בשעה שנאלץ לצאת מגבולות הארץ. ויש הקושרים לכך מנהג קדום של אבותינו, שבשעה שנסעו לחוץ-לארץ היו נוטלים עימם קסיס-אבן מאחד המקומות הקדושים שפארץ; והיתה זו סגולה בדוקה בעיניהם, שיזכו לשוב בשלום לארץ הקודש.

עד כמה יש ללמד זכות על ישראל?

רבי יוסף-טוב ליפא טייטלפאום, שישב על כסא הרבנות פעיר מן-מרוש-סיגט, סבל מאוד ממתנגדיו הרבים בקהילה. הללו לא היו מסתפקים בהטחת דברי עלפון כנגד הרב, אלא הגיעו גם להרמת ידיים פלפי רבי יוסף-טוב ובני-ביתו.

יום אחד הסב הרב בחדרו עם קבוצת מקורבים מבני המקום, והיה מסיח עימהם בדברי תורה. לפתע הושלכה אבן גדולה לתוך הבית, שכמעט פגעה בראשו של הרב. הרים אחד המסופים את האבן, טלטל אותה מיד ליד וקרא בזעם: מה גדולה אבן זו, שיש בה כדי לספן חיי אדם; וכמה רעים אנשים אלה, שהשליכו אבן זו פלפי רבנו בכוונה תחילה!

חסיושלום להטיל דופי ביהודים כשרים! — שיסע רבי יוסף-טוב את הדובר. לא נחשדו חלילה ישראל להטיל בבני-אדם אבנים גדולות פאלו. אין זאת אלא שהאנשים פחוץ הטילו פלפינו אבנים קטנות, אלא שהאבנים החלו מריבות ביניהן וכל אחת אמרה: "אני אגוח על ראשו של הצדיק" — ומתוך כך נעשו כל האבנים הקטנות אבן אחת ...